

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra slovanských jazyků a literatur
Oddělení českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

K problematice antroponym

Vypracovala: Kristýna Sabáčková

Vedoucí práce: PhDr. Milena Nosková, Ph.D.

České Budějovice 2019

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Tasovicích dne 19.4. 2019

.....

Kristýna Sabáčková

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat zejména PhDr. Mileně Noskové, Ph.D. za cenné rady a připomínky při psaní této bakalářské práce. Zároveň bych ráda poděkovala žákům, jejich učitelkám i vedení ZŠ za ochotu a spolupráci při vyplňování dotazníků.

Anotace

Tématem bakalářské práce je analýza osobních jmen a z nich vytvořených hypokoristik a přezdívek. Cílem práce je poskytnout údaje o stavu antroponym vyskytujících se v současném školním prostředí. Vzhledem k oboru studia byl materiál získán za pomoci dotazníků, které byly předloženy žákům 2. stupně vybrané základní školy. Výzkumná část navazuje na část teoretickou, která pojednává o onomastice jako lingvistické disciplíně a podrobněji vymezuje problematiku antroponym, rodných jmen, hypokoristik a přezdívek.

Klíčová slova:

onomastika, antroponymum, rodné jméno, hypokoristikum, přezdívka

Annotation

The topic of the bachelor thesis is the analysis of personal names and hypocoristics and nicknames created from them. The aim of the thesis is to provide data on anthroponym status in the current school environment. Due to the field of study, the material was obtained by means of questionnaires, which were submitted to pupils of the second grade of the selected elementary school. The research part follows the theoretical part, which deals with onomastics as a linguistic discipline and defines in more detail the issue of anthroponyms, birth names, hypocoristics and nicknames.

Key words:

onomastic, atroponym, first name, hypocoristic, nickname

OBSAH

Úvod	7
1. Teoretická část	9
1.1. Onomastika jako vědní obor	9
1.1.1 Vývoj onomastické teorie	9
1.1.2 Dělení onomastiky	10
1.2. Antroponymum	12
1.2.1 Tvoření antroponym.....	13
1.2.2 Funkce proprií	13
1.3. Rodné jméno	14
1.3.1 Aspekty ovlivňující výběr jména	15
1.4. Hypokoristika	16
1.4.1 Tvoření hypokoristik.....	18
1.5. Přezdívky.....	20
1.5.1 Tvoření přezdivek	20
1.5.2 Dělení přezdivek	21
2. Cíl, metody a předpoklady práce	24
2.1 Cíl a předpoklady	24
2.2 Metoda sběru dat	24
2.2 Struktura dotazníku.....	25
3. Analýza dat	26
3.1 Spokojenost se jménem.....	26
3.2 Rodná jména a jejich hypokoristické podoby	26
3.3 Příjemný a nepříjemný tvar rodného jména.....	31
3.4 Získané přezdívky	32
3.4.1 Získané přezdívky motivované apelativy	33
3.4.2 Současné přezdívky motivované jinými onymickými systémy.....	35
3.5 Spokojenost s přezdívkou	40
3.6 Preference v oslovování	41
3.7 Kdo přezdívku vymyslel	42
4. Závěr	44
5. Seznam použité literatury	46
6. Seznam příloh	48

ÚVOD

Jméno a příjmení provází každého z nás po celý život. Každý člověk získává své rodné jméno většinou ihned po svém narození od svých rodičů a od této chvíle se stává nedílnou součástí jeho každodenního života. Jméno spolu s příjmením, které se dědí v rodině, pomáhá dotvářet celkový obraz naší osobnosti. Z psychologického hlediska je jisté, že jméno a příjmení na nás od malička značně působí a je velmi důležité, abychom byli se svým jménem spokojeni. Už malé děti znají odpověď na hádanku, která zní: „Patří ti to, ale tvoji přátelé to používají víc než ty, co je to?“ Jménem nás oslovují rodiče, kamarádi, učitelé nebo kolegové v práci i lidé z našeho okolí. Antroponyma jsou významnou součástí našeho života.

Kromě oficiálních rodných jmen, která jsou zapisována do matriky, vznikají v oblasti antroponymie rozmanité expresivní obměny rodných jmen, které jsou používány v neoficiálním prostředí, většinou na základě bližšího citového vztahu s nositelem daného jména a jsou označovány jako hypokoristika.

Pro zjednodušení oslovení a rozlišení jednotlivců se stejným jménem vznikly přezdívky, které jsou využívány zvláště mezi školáky. Velmi často se stává, že přezdívkové vlastní jméno vymyšlené kamarády na základní škole jedince natolik vystihuje, že mu tato přezdívka zůstane po zbytek života a mnohdy zastíní i jeho oficiální rodné jméno. Přezdívka ale také může člověka zesměšňovat a urážet, zvláště pokud naráží na netypický vzhled, vlastnosti či příjmení a má pejorativní zabarvení. Provázanost přezdívek a hypokoristik je značná, navzájem se ovlivňují.

Teoretická část této práce je zaměřena na práci s odbornými publikacemi, články a encyklopediemi, které se věnují onomatologii. V pěti kapitolách je postupně představena základní terminologie zkoumaného tématu.

První kapitola se snaží uvést do problematiky onomastiky jako lingvistické disciplíny, která se zabývá propriální sférou jazyka. Je zde popsán vývoj onomastické teorie a zmíněny hlavní osobnosti, které se zasloužily o její rozvoj. Dále jsou představeny jednotlivé kategorie vlastních jmen podle dělení Miloslavy Knappové.

Druhá kapitola se samostatně věnuje kategorii antroponym, tedy definuje vlastní jména osob, jejich vznik a také přibližuje základní funkce proprií.

Třetí kapitola se už blíže zabývá pojmem rodné jméno, okrajově se zmiňuje o podmínkách zápisu jména do matriky dle zákona a přibližuje aspekty, které ovlivňují výběr jména.

Další dvě kapitoly jsou věnovány současným hypokoristikům a přezdívkám a jejich tvoření a dělení.

Teorie je podkladem pro navazující část praktickou, která se věnuje samotnému rozboru dotazníků, které byly předloženy žákům 2. stupně vybrané základní školy. Před samotnou analýzou dat jsou představeny metody sběru dat, cíle a předpoklady práce a rovněž struktura předkládaného dotazníku.

Samotná analýza dat je zaměřena na rodná jména respondentů a z nich vytvořená hypokoristika a přezdívky. Cílem práce je poskytnout údaje o stavu antroponym vyskytujících se v současném školním prostředí. Práce má za úkol postihnout aktuální tendence v užívání hypokoristik a přezdívek mezi školáky a nastínit okolnosti jejich vzniku, zjistit spokojenost se jménem, přezdívkou i preference v oslovování. Zároveň se práce snaží podat ucelený přehled všech používaných hypokoristických obměn jednotlivých rodných jmen respondentů a poskytuje výčet získaných přezdívek společně s motivem jejich vzniku.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Onomastika jako vědní obor

Onomastika (někdy též onomatologie) je nauka o jménech. Předmětem onomastického zkoumání jsou vlastní jména neboli onyma či propria. V českém prostředí je tato věda chápána jako samostatná a autonomní subdisciplína lingvistiky. Zabývá se vznikem, fungováním a strukturou propriální sféry jazyka „*tj. jako nauka o propriálních pojmenovacích soustavách, o jejich realizaci v konkrétních podmínkách společenských, komunikačních, časových a místních a zároveň jako nauka o konkrétních prvcích těchto soustav (tj. o konkrétních propriích, pojmenovacích principech, onymických objektech, areálech atd.)*.“¹

Vlastní jména jsou jazykové neboli lexikální jednotky, které pojmenovávají individualizované jednotliviny. Od apelativ (jmen obecných) se odlišují tím, že se snaží pojmenované objekty individualizovat (zdůraznit jedinečnost), diferencovat (nezaměnitelně od sebe odlišit objekty dané množiny) a lokalizovat (přiřadit objekt v rámci prostoru, společnosti, kultury atd.).² Výsledkem tohoto procesu je pak konkrétní vlastní jméno, které vzniklo z komunikačních důvodů, tzn. že objekty, jevy a skutečnosti, které byly primárně pojmenovány jmény obecnými (apelativy) se mohly stát objektem onymickým (propriálním) a to kvůli společenské potřebě manipulovat s nimi jako s jednotlivinou.³

1.1.1 Vývoj onomastické teorie

Onomastika jako věda se v českém prostředí začala intenzivněji rozvíjet na začátku 2. poloviny minulého století. Původně se řadila mezi vědy nelingvistické. O systematické zpracování onomastické teorie našeho slovanského jazyka se zasloužila řada našich významných jazykovědců – Antonín Profous, Vladimír Šmilauer, Jan Svoboda, Josef Beneš, Rudolf Šrámek, Miloslava Knappová nebo Dobrava Moldanová. Dosud bylo zpracováno pouze málo vědeckých prací a děl, které by se uceleně věnovaly tvorbě a analýze jmen. Tím, že se onomastika vydělila z věd historických (původně byla

¹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2018-11-20].

² ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. s.11

³ Tamtéž s.12-13

pomocnou vědou v oblastech sociologie, geografie atd.) a stala se samostatnou subdisciplínou jazykovědy, se očekává, že přinese teoreticky jednotnou a materiálově obsáhlou interpretaci proprií. Přesto se však české onomastice nevěnuje tolik pozornosti jako jiným oblastem jazyka.⁴

1.1.2 Dělení onomastiky

Podle druhů pojmenovávaných objektů můžeme vlastní jména v jazyce rozdělit do dvou základních kategorií, které v sobě zahrnují další podtřídy. Onomastické dělení v této kapitole vychází z Nového encyklopedického slovníku češtiny.⁵

Bionyma jsou vlastní jména živých bytostí a organismů, kteří fungují v sociálních vztazích. Vědu o bionymech nazýváme bionomastika. Do třídy bionym řadíme:

1. **Antroponyma** - jsou vlastní jména jednotlivců nebo skupiny lidí (Petr, Slováci). Patří sem i *pseudoantroponyma* (nepravá antroponyma), což jsou vlastní jména mytologických, pohádkových a alegorických postav, také jména hraček (Daidalos, Popelka, Ken) a theonyma – jména bohů a bohyň (Poseidón).
2. **Zoonyma** zahrnují vlastní jména zvířat (pes Alík) a *pseudozoonyma*, tedy vlastní jména smyšlených živočichů (bájný kůň Pegas). Nauka o zoonymech je zoonomastika.
3. **Fytonyma** jsou vlastní jména rostlin (dub Napoelon). Někdy jsou fytonyma (i zoonyma) v českém jazyce zaměňována s apelativy - s obecným pojmenováním (lípa, býk). Příkladem nepravého pojmenování - *pseudofytonyma* je masožravá rostlina Adéla.

Abionyma souhrnně označují vlastní jména neživých objektů a jevů. Dále je můžeme rozdělit podle toho, zda jsou výtvozem přírody nebo výtvozem člověka. Součástí třídy abionym jsou:

⁴ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*.s. 3

⁵ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. Nový encyklopedický slovník češtiny [online]. [cit. 2019-01-24].

Toponyma nebo též **geonyma** představují vlastní jména zeměpisná. Pojmenovávají objekty, které leží v krajině a jsou kartograficky zaznamenány v mapách (Olomouc, Královo Pole).

Pod třídu geonym dále encyklopedický slovník řadí **choronyma** - vlastní jména přírodních nebo správních celků (Evropa, Česká republika), **oikonyma** - vlastní jména osídlených objektů, sídlišť, měst, vesnic, domů, hradů a zámků (Znojmo, Karlštejn), ze kterých se nověji vyčleňují *urbanonyma* - pojmenovávají ulice, náměstí a veřejná prostranství. A nakonec sem spadají i názvy neobydlených objektů **anoikonyma** - vlastní jména řek, rybníků, moří (*hydronyma*), názvy rovin, pohoří (*oronyma*), vlastní jména polí, lesů, zahrad (*agronyma*), jména dopravních cest (*hodonyma*) a ostatní jména např. kapliček, pomníků, rozhleden atd.

Součástí nadřazené třídy abionym jsou i **kosmonyma** – vlastní jména astronomická, jména nebeských těles, planet, hvězd, galaxií, umělých kosmických těles (Merkur, Sírius, Mléčná dráha, Sojus)

Chrématonyma jsou vlastní jména jevů, objektů a vztahů, které vznikly lidskou činností. Patří sem názvy svátků, dějinných událostí, společenských ocenění (Velikonoce, Pražské povstání, Řád Bílého lva), také vlastní jména institucí (Národní muzeum, Jihočeská univerzita) nebo výsledků společenské činnosti - uměleckých děl, výrobků, předmětů (Má vlast, Škoda, Nivea)

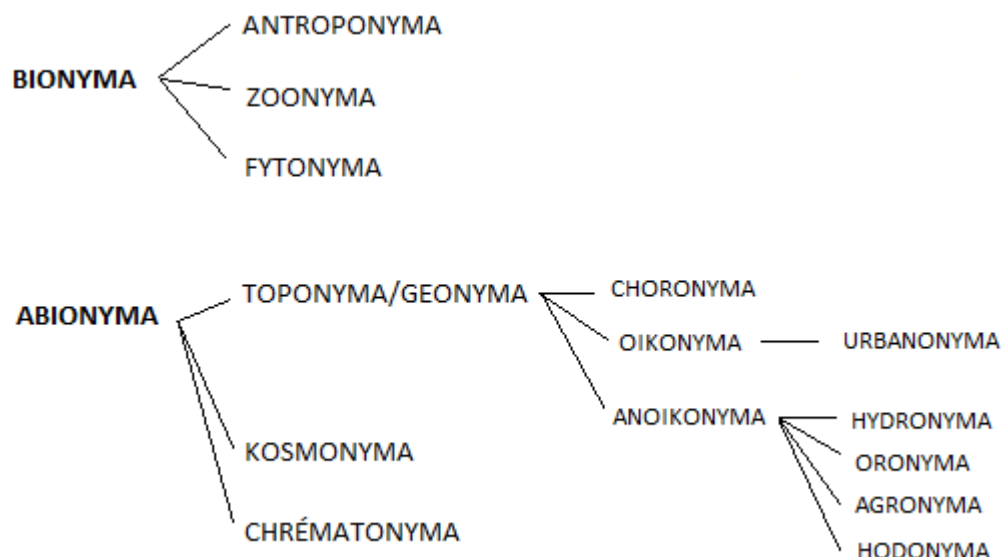
Tato hierarchie vlastních jmen vychází z Nového encyklopedického slovníku češtiny, avšak Šrámek⁶ rozděluje onyma odlišně. Jeho geonymická oblast zahrnuje termíny toponymum a kosmonymum, tzn. že geonymum je pro ně termín nadřazený. Člení tedy onomastiku na tři velké skupiny, a to geonyma, bionyma a chrématonyma, které se dále podrobněji větví na jednotlivé subsystémy. Na rozdíl od autorů Encyklopedického slovníku češtiny⁷, kteří vydělili dvě hlavní oblasti, a to bionyma a abionyma a tudíž je jejich členění tříd a podtříd onomastiky mírně odlišné.

⁶ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*.

⁷ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online].

Grafické znázornění jednotlivých kategorií vlastních jmen vidíme na obrázku č.1, který byl vytvořen pro lepší přehlednost dělení onomastiky.

Obrázek 1: Onomastické kategorie

1.2. Antroponymum

Onomastická teorie definuje antroponyma jako vlastní jména jednotlivých osob (tedy vlastní jména osobní), nebo skupiny lidí, kteří sdílí určité společenství (skupinová antroponyma). Mimo to se sem řadí i antroponyma nepravá. Třída antroponym je součástí nadřazené skupiny bionym, která jsou blíže popsána v předešlé kapitole. Co se týče slovního druhu, antroponyma jsou vždy substantiva, přestože často vychází ze sloves, nebo přídavných jmen (např. příjmení Rozsypal, Pokorný). Mohou mít také podobu pojmenovacího spojení (Bílá paní) nebo být ve formě větné (Vítamvás).⁸

Antroponyma jsou velmi významnou a důležitou složkou lingvistiky, ale i našeho života obecně. Vlastní jména jsou užívána lidmi odnepaměti. Pomáhají nám od sebe rozlišovat nejenom osoby, ale i objekty, místa, jevy a vztahy v dané společnosti.

⁸ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny [online]*. [cit. 2019-01-28].

1.2.1 Tvoření antroponym

Důležitým aspektem vzniku antroponym byla potřeba identifikovat a charakterizovat danou osobu. Vlastní jména vznikla na základě apelativ, tedy jmen obecných, a to procesem, který v lingvistice nazýváme **proprializace** (či onymizace). Z fundujícího apelativa vzniká onymum, vlastní jméno. Opakem zmiňovaného procesu je **apelativizace** (deonymizace/deproprializace), kterou můžeme dále vymežit podle typu vlastního jména na deantroponymizaci (např. James Watt – jednotka watt), či u toponym detoponymizaci (anglické město Manchester – tkanina manžestr), nebo také transonymizaci (fundujícím slovem je jiné onymum např. Město Moskva – hotel Moskva).⁹

Pojmenovávání jedinců se uskutečňuje na základě různých motivů, díky kterým jsou naše jména velmi různorodá. Antroponymie je soubor antroponym daného jazyka, v určité době a na určitém území.

1.2.2 Funkce proprií

Onomastika jako vědecká disciplína definuje několik funkcí proprií, které mohou být pojímány z různých hledisek a jejich chápání z hlediska obsahu a formy může být zavádějící. Podrobněji se funkčnímu pojetí onomastiky věnuje Šrámek¹⁰ a Knappová¹¹. Zde se pokusíme vymežit alespoň základní onymické funkce.

Hlavním úkolem vlastních jmen je identifikovat jedince ve společnosti, což popisuje funkce **nominační**, **individualizující** nebo též **diferenční**, díky nimž lze daný objekt v rámci několika dalších objektů pojmenovat a označit, identifikovat, rozlišit mezi ostatními a vydělit jako unikátní jednotlivinu.

Dále můžeme zmínit také funkci **asociační a konotační**, které souvisí se subjektivním a emocionálním významovým chápáním daného názvu, které nejsou součástí jeho propriálního obsahu (např. příjmení Gritsch nám může evokovat Německo). Funkce **deskriptivní** a **charakterizační** souvisí s přezdívkami a apelativní sémantikou. V neposlední řadě funkce **psychologická, expresivní** nebo také **estetická**, která má velmi

⁹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny [online]*. [cit. 2019-01-28].

¹⁰ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. s. 23-24

¹¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat*.

významnou úlohu při volbě jmen v jakékoli sféře (při vzniku pojmenování obchodů, výrobků, literárních postav, rodných jmen – je důležité, jakým dojmem dané jméno v rozmanitých komunikačních situacích působí.

1.3. Rodné jméno

Rodné jméno je jméno, které dostane každé dítě brzy po svém narození zpravidla od svých rodičů. Spolu s příjmením tvoří rodné jméno základní členy české antroponymie. Každý jedinec přijímá ke jménu rodinnému – příjmení, toto jméno rodné, které není dědičné, ale individuálně zvolené. Každý občan je povinen a má zároveň právo mít dvojčlenné oficiální jméno. „*Rodné jméno je dnes prostředkem sociální a právní legalizace osobnosti a zároveň potvrzením osobní identity.*“¹²

V českém jazyce není tento termín příliš ustálený a kvůli tomu může docházet k mylnému označení. V minulosti se používalo označení *křestní jméno* podle církevního křtu, dnes se však v jazykovědě užívá termín *rodné jméno*, které dostává dítě po svém zrodu. V úředních dokumentech se setkáváme pouze s pojmem *jméno*, ke kterému je však zapotřebí přidat pojem *příjmení*, jinak je synonymem ke slovu *název*, *pojmenování*, *označení*. *Osobní jméno* také není příliš směrodatné, může být totiž v antroponomastice použito pro všechny typy jmen, které člověk používá, tzn. rodné jméno, příjmení, hypokoristika, přezdívky. V některých slovnících je rozpoznání termínu *rodné jméno* obtížné, protože zde má *rodné jméno* stejný význam jako *příjmení*. Alespoň do doby, než se pojem *rodné jméno* v lingvistice ustálí, bylo doporučováno připisovat vysvětlující přídavek *křestní*, tedy *rodné křestní jméno*.¹³

Volba a užívání daného jména je stanoveno a podmíněno zákonem o matrikách, jménu a příjmení č. 301/2000 Sb.¹⁴ Do matriky je možné zapsat pouze jména, která jsou právně usměrněna, jsou jazykově (gramaticky, pravopisně i výslovnostně) ověřená a v neposlední řadě jsou velmi důležité i mimojazykové aspekty při volbě rodného jména. Matriční zákon povoluje užívat spisovné podoby již existujících jmen (do matriky nelze zapsat jména zkomolená či domácí obměny, ani jména obecná – tedy názvy věcí, dnů,

¹² KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. s. 6

¹³ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. s. 9-10

¹⁴ *Zákon č. 301/2000 Sb.: Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů*[online]. [cit. 2019-04-15].

či zeměpisných objektů). I přesto však dochází k obohacování repertoáru užívaných jmen v naší společnosti. Domácké podoby jmen se stávají oficiálními jmény, jména zastaralá se znovu ožívají, vytváří se ženské podoby jmen původně používaných pouze pro muže a také dochází k přejímání rodných jmen z cizích jazyků.¹⁵

1.3.1 Aspekty ovlivňující výběr jména

Vybrat jméno pro nově narozeného člena rodiny je velice důležité a zodpovědné rozhodnutí. Každý člověk si toto jméno s sebou většinou nosí po celý svůj život. V současné době je repertoár oficiálních podob českých i cizích jmen (tedy těch, která mohou být zapsána do matriky ČR) natolik obsáhlý, že některá jména jsou opravdu ojedinělá, takže se nám může stát, že dané jméno v našem okolí nikdo neužívá, nebo ho dokonce vůbec neznáme. Počet běžně užívaných jmen v naší společnosti je oproti všem existujícím jménům téměř zanedbatelný. Postupem doby však volíme pro své děti stále více moderních, neotřelých i cizojazyčných jmen, nebo naopak volíme jména archaická, na která také nejsme zvyklí, tudíž jejich počet stoupá a dnešní děti jsou pojmenovávány několika tisíci různými jmény.

Co všechno ale může ovlivnit volbu jména? Těmito otázkami se zabývá Miloslava Knappová ve své publikaci,¹⁶ kde se zmiňuje o tom, že v první řadě to mohou být tradice v rodině, které nás mohou v tomto smyslu částečně omezit. V některých rodinách se jména dědí, nebo se alespoň volí jména podobná, ať už po rodičích, prarodičích či kmotrech. Domluvit se na jménu může být obtížné ve smíšených manželstvích, kde si jeden z rodičů nárokuje jméno svého jazyka, náboženství a tamějších zvyklostí.

Mnozí rodiče dnes preferují z hlediska jazykového spíše jména česká, která jsou pro náš národ typická, ať už jsou původu slovanského (Vojtěch, Ludmila) či převzatá z latiny (Marek, Julie), řečtiny (Aleš, Kristýna), hebrejštiny (Jakub, Anna) atd. Mnohem častěji se však setkáváme se jmény, která jsou považována za moderní a mají cizojazyčný charakter. Dále je zohledňována také délka jména společně s příjmením a jeho výslovností. Přihlíží se i k možnosti tvoření různorodých domácích obměn daného jména.

¹⁵ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat*. s. 40-43

¹⁶ Tamtéž s. 26-39

V minulosti jméno odráželo společenské postavení, tedy zda je člověk vznešeného nebo naopak nižšího původu – králové a princezny nosili jiná jména než sedláci a poddaní. Podle jména se také dalo určit, zda člověk pochází z města nebo z vesnice. S tím souvisí také jména používaná častěji v určitých profesích (lidé pracující v zemědělství či v akademických kruzích). a velký vliv má i vzdělání rodičů. V dnešní době podle jména nepoznáme bližší charakteristiku jednotlivce, ale určité současné módní tendence v pojmenovávání ve městech se přenáší i na venkov.

Knappová také uvádí ¹⁷, že další inspirací při rozhodování, jaké jméno zvolit pro své dítě, mohou být jména přivezená z ciziny, také obliba seriálové hvězdy nebo známé osobnosti ze současného či dřívějšího kulturního, politického, sportovního či společenského života.

Různých motivů pro výběr rodného jména je nespočet. V mnoha případech bývá směrodatné pouze to, že se rodičům novorozence vybrané rodné jméno jednoduše líbí, ale další etymologické a lingvistické informace jsou často přínosné.

1.4. Hypokoristika

Za nejpravděpodobnější důvod vzniku hypokoristik je považována potřeba rozlišit jednotlivé nositele stejného jména. V minulosti nebyl počet jmen ještě natolik velký (církevní jména se začala rozšiřovat až s křesťanstvím) a počet obyvatel stoupal. Proto začaly vznikat nové podoby a domácí obměny vlastních jmen, a to za pomoci různých pojmenování podle místa bydliště, jména otce či matky, zálib a dalších skutečností. ¹⁸

Hypokoristikon je tedy „*Expresivní obměna neutrálního jména (tj. vlastního jména, ojediněle apelativa) v neoficiálním prostředí.*“ ¹⁹ a vytváříme je pomocí rozličných hypokoristických přípon.

Dalším důvodem vzniku hypokoristik je jistě i jejich významná expresivita. Kromě základní pojmenovací a identifikační funkce plní totiž (na rozdíl od neutrálních antroponym) také funkci emotivní. Jméno dostává v komunikační situaci zdvořilý,

¹⁷ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat*. s. 26-39

¹⁸ KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. s. 19

¹⁹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny [online]*. [cit. 2019-01-31].

pozitivní ráz (meliorativa, např. Ninuška), nebo naopak význam zveličený a negativní (augmentativa, např. Evisko).²⁰

Domácké podoby vlastních jmen vyjadřují náš vztah k člověku, kterého v běžné komunikaci oslovujeme, s kterým komunikujeme. Mohou nás s ním pojit jak vazby rodinné, tak i přátelské nebo pracovní. Vždy se však jedná o neúřední, neoficiální komunikaci.

Dá se říci, že hypokoristika jsou užívána v každém historickém období odlišně. Obměňují se a jejich varianty a tvary jsou podmíněny částečně také generačními rozdíly. Když se nad používáním oslovení jménem zamyslíme alespoň z pohledu naší a minulé generace, můžeme zaznamenat dynamiku domáckých podob vlastních jmen v čase. Dříve nebylo výjimkou používat pro Annu pojmenování Anda, zatímco dnes je tento výraz ojedinělý a můžeme zaznamenat, že v dnešní době je takto oslovována spíše Andrea. Také domácká podoba Mařka vytvořená pro jméno Marie se dnes rovněž objevuje zřídka, především u generace našich babiček, ačkoliv tato podoba není myšlena hanlivě. Je tedy zřejmé, že hypokoristika odrážejí dobové poměry jazyka a jeho aktuální strukturu jazykových prostředků. V této práci se však věnujeme pouze synchronním aspektům antroponym a zkoumáme jejich nestandardizované či neoficiální podoby v současném školním prostředí.

Právě kvůli své expresivitě jsou v České republice hypokoristika používána v oficiálním styku pouze ojediněle, protože do matriky mohou být zapsána pouze dohodnutá a jazykově ověřená rodná jména. Není však výjimkou, že hypokoristika mohou pronikat i do sféry formální antroponymie (např. rodné jméno Radek vzniklo ze jména Radovan či Radoslav). Díky častému užívání se jejich původní výrazné citové zabarvení stírá, stanou se neutrálními a na základě zákona poté mohou být používána jako oficiální jména (Janek, Doubravka) či příjmení (Mareček, Pavlík).²¹

²⁰ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny [online]*. [cit. 2019-01-31].

²¹ *Tamtéž* [cit. 2019-01-31].

Pastyřík mluví v souvislosti s tímto jevem o dehypokorizaci – což znamená, že se „povyšují původní hypokoristické obměny rodných jmen do systému standardizovaných vlastních jmen“.²²

V celé této práci se blíže věnujeme pouze hypokoristickým podobám, která vznikla z antroponym, ale důležité je zmínit také to, že různé hypokoristické varianty pojmenování mohou být vytvořeny i ze zoonym, toponym a chrématonym.

Samotné používání nestandardizovaných podob rodných jmen (tedy hypokoristik, mazlivých variant vlastních jmen), jsou závislé na vztahu mezi autorem pojmenování a adresátem (oslovovanou osobou). Závisí na osobitých schopnostech danou podobu jména použít, na jazykové vybavenosti a obecně celém situačním kontextu s čímž souvisí také kladné nebo záporné citové a hodnotící postoje mluvčích.²³

1.4.1 Tvoření hypokoristik

Hypokoristika vznikají především derivací, a to jednak z oficiálních rodných jmen, ale také z hypokoristických vlastních jmen již používaných. Při vzniku hypokoristik se také uplatňuje kompoziční slovtvorný postup, který se však nevyskytuje v takové míře jako derivace.

Při tvorbě hypokoristik dle Knappové²⁴ slouží jako odvozovací základ začátek, střed a konec jména, ke kterému se následně připojuje odvozovací sufix, jež může být i nulový. Hypokoristika mohou vznikat několika způsoby:

- a) **Održením koncového morfému** jména nebo u složených jmen odtržením jejich druhé části **a připojením sufixu** (někdy sufix nulový). Například: Tomáš – Tom, Jarmila – Jarka, František – Franta, Marie – Máňa
- b) **Vynecháním první někdy i druhé slabiky**, u složených jmen první nebo druhé části základového slova a připojí se sufix (též nulový sufix). Například: Kristýna – Týna, Veronika – Nika, Stanislav – Slávek

²² PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*. s. 25

²³ Tamtéž s. 17

²⁴ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. s. 32

- c) Ze střední části jména **odtržením první slabiky a zároveň koncového morfému** fundujícího slova a k této střední části připojíme sufix. Například: Antonín – Tonda, Toník, Tereza – Réza, Anastázie – Stázka
- d) **Vynecháním středové části** fundujícího slova a případné **připojení sufixu**. Například: Rafaela – Rala, Viktor – Vít'a, František – Fana
- e) Vznikne **z jiného základu**, většinou ze slova cizího původu. Například: domácká podoba Pepa používaná pro nositele jména Josef vznikla z italského hypokoristika Peppe (z Guiseppe), stejně tak hypokoristikum Honza pro jméno Jan vzniklo podle německého Hans (tedy Johannes).

Při tvoření některých hypokoristik v češtině často dochází k různým typům samohláskových a souhláskových alternací. Můžeme zmínit například Pavel – Pája, Adam – **Ád'a**, Josef - Jožka, Vojtěch – Vojtíšek, Václav – Věna, Jan - Jěna atd.

Úlohu hypokoristika plní také:²⁵

- a) Oficiální tvary jiného rodného jména, které bývá podobné (např. Danielu oslovujeme Dano, Ivetu Ivo)
- b) Základní podoba jména přeložená do cizího jazyka (Dejv, tj. angl. Dave, pro jméno David)
- c) Hypokoristikum původně vytvořené pro jiné jméno (Ludmile se říká Lojska, Anně Hanka)
- d) Možné je i oslovování jménem oficiálním, často u neobvyklých nebo cizokrajných rodných jmen nebo u těch, která nemají tolik hypokoristických variant (např. jméno Ilja)
- e) Také se používají dítětem vytvořené zkomoleniny rodného jména, tato pojmenování se vžijí a hojně se používají (Jaroslav – Jája)

U většiny hypokoristických vlastních jmen najdeme nepřeborné množství hypokoristických synonym²⁶ (tedy možností, variant či derivátů hypokoristických podob). Od rodného jména Marie je možné vytvořit asi 80 hypokoristických obměn tohoto jména. U jména Václav je počet možných hypokoristik ještě vyšší - kolem 144

²⁵ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny [online]*. [cit. 2019-02-27].

²⁶ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*. s.18

hypokoristických synonym. Přehled jednotlivých jmen a příslušných hypokoristik žáků rozebíráme v praktické části této práce.

1.5. Přezdívky

Přezdívka je „*neúřední vlastní jméno, které většinou charakterizuje osoby, méně místa nebo věci. V případě osob se přezdívka vztahuje k určité činnosti, vlastnosti, původu atd. pojmenovávaného.*“²⁷ Přezdívky vznikají z potřeby okolí daného jedince blíže specifikovat, charakterizovat a často mívají expresivní zabarvení.

Někteří lidé nemají přezdívku žádnou, jiní jsou oslovováni jednou přezdívkou, nebo jich mají hned několik. Přezdívkové jméno nejčastěji získáváme od lidí z našeho okolí – přátelé, spolužáci, lidé, se kterými trávíme svůj volný čas, zájmové kolektivy, nebo si ji můžeme zvolit sami (v rámci počítačových her či sociálních sítí). Nejčastěji se s přezdívkami setkáme na základních, středních, méně pak i vysokých školách. Často se stává, že tuto přezdívku primárně vytvořenou pro školní prostředí, přebírají sourozenci a následně ji používají i ostatní členové rodiny. Ve škole mívají přezdívky nejen žáci, ale i učitelé.²⁸

1.5.1 Tvoření přezdívek

Přezdívky se v českém jazyce tvoří z proprií ale i z apelativ a dalších slovních druhů. Pro vznik přezdívkového vlastního jména existuje velké množství motivačních podnětů. V první řadě bývá přezdívka vytvořena na základě rodného jména (*Nela – Nutela*) nebo příjmení (*Letocha – Letošík*). V těchto případech je však mnohdy obtížné určit, zda se jedná o hypokoristikum či zda je vytvořené pojmenování na základě rodného jména či příjmení již přezdívkou. Rozdíl je v tom, že přezdívka je utvořena novým pojmenovacím aktem (derivací, kompozicí, zkracováním, rýmováním, metaforou či metonymií, překladem jména do cizího jazyka atd.) zatímco hypokoristikum je pouze domácí obměna oficiálního jména s expresivním zabarvením. Je zřejmé, že hranice mezi hypokoristickým a přezdívkovým vlastním jménem není striktně daná. Motivem pro vznik přezdívky bývají kromě rodného jména, popř. příjmení také tělesné a charakterové

²⁷ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny [online]*. [cit. 2019-02-26].

²⁸ *Příkladem může být přezdívka „Nechvi“ vytvořená mými spolužáky na gymnáziu pro pana učitele s příjmením Nechvátal*

vlastnosti (*Cvalda, Chytrolín*), záliby, rodinné situace, události ze života, oblíbené a známé osobnosti z kultury, politiky, sportu, televizních seriálů i ze světa internetu.²⁹

1.5.2 Dělení přezdívek

Přezdívky můžeme charakterizovat jako stále živá, spontánní a neusměrněná antroponymická pojmenování, poněvadž jejich počet neustále narůstá a tím poskytují stále nové podklady pro zkoumání této jazykovědné oblasti.³⁰

Přezdívkami a jejich dělením se zabývali mnozí lingvisté, zvláště Miloslava Knappová, Slavomír Utěšený a Marta Kvíčalová. Samotné rozdělení a kategorie přezdívek na základě motivačních podnětů nejsou v dílech těchto jazykovědců klasifikovány zcela jednotně. Proto se v teoretické i praktické části při analýze přezdívek po úvaze držíme členění přezdívkových vlastních jmen podle Miloslavy Knappové.³¹

Knappová třídí přezdívková vlastní jména do několika kategorií, a přitom vychází z přezdívek, které byly získány od žáků z různých oblastí Čech a analyzovány díky jejím studentům v jejich vysokoškolských pracích. Třídí je dle mimojazykových okolností, díky kterým byly jednotlivé přezdívky vymyšleny a také přihlíží k jejich sémantické podstatě. Ačkoli se snažila o nejaktuálnější klasifikaci přezdívek ve své době, dnes bychom našli některé další a aktuálnější kategorie,³² do kterých bychom zařadili současně používané přezdívky.

I. Současné přezdívky motivované apelativy

a. **Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele**, impulsem pro jejich vznik je:

- Vysoký vzrůst, hubenost – Špageta, Čára, Hubeňour
- Malý vzrůst: Drobek, Paleček, Kuře
- Tlustá, zaoblená postava: Buřt, Hroch, Sádlo
- Silná, mohutná, neohrabaná postava: Slon, Mamut, Buldok
- Barva, kvalita, úprava vlasů: Veverka, Ochechule (rozcuchaná), Kastrol
- Tvar, velikost hlavy: Vajíčko, Šiška, Kedlubna

²⁹ KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny [online]*. [cit. 2019-03-06].

³⁰ Tamtéž [cit. 2019-03-06].

³¹ KNAPPOVÁ, Miloslava. *Přezdívky v proměnách staletí*.

³² V praktické části byla dodatečně vymezena kategorie přezdívek z internetového prostředí

- Barva, tvar očí, nošení brýlí: Sova, Šikmý voko, Brejlovec
- Velikost uší, nosu, vzhled zubů: Plachťák, Tukan, Králík
- Celkový vzhled, různé vlastnosti a vady: Hrbatej, Cikánka, Velká piha, Skolióza
- Způsob chůze, rychlost pohybu: Kačer, Rychlá nožka, Kopejtko
- Způsob oblékání: Rádiovka, Borůvka (fialové oblečení), Zlatokop (zlaté šperky)
- Způsob chování, mluvy apod.: Playboy, Mlátička (rád se pere), Lady

Tato skupina přezdivek vycházející z tělesných charakteristik osob je značně rozmanitá. Tělesné vlastnosti a vzhled jsou pro vznik přezdívkových vlastních jmen primárním motivačním podnětem. Nejčastěji na základě metaforického či metonymického přirovnání.

b. Přezdívky označující duševní, charakterové vlastnosti

- Duševní schopnosti, inteligence: Paní chytrá, Dement, Slunečnice vyzobaná
- Mluvní schopnosti, výřečnost, upovídánost: Drbna, Kecka, Slepice
- Vztah k učení a učitelům: Šplhoun, Šprt, Bonzák
- Temperament, průbojnost, povahové vlastnosti: Sluníčko, Šéfka, Drak
- Neoblíbenost u spolužáků: Skrblík, Komár (otravný), Vocásek
- Záliby, koníčky apod.: Stopér, Player, Šmidliboj
- Oblíbené návyky, jídlo, zvířata : Hranolka, Demižon, Paní pejsková
- Ideové směry: Nacista, Rasista, Satanka

c. Symbolické přezdívky motivované aktuálními událostmi

- Konkrétní událost či situace: Plavka (uplavaly jí plavky), Třináctka (číslo na závodech), Šampón (přeřeknutí při hře)
- Aktuální osobní, rodinná situace: Tatík (stará se o mladšího bratra), Řeznice (otec je řezník), Dědek (byl v kolektivu nejstarší)

II. Současné přezdívky motivované jinými onymickými systémy

Do této skupiny patří přezdívky, které nebyly motivovány apelativy (jak v předešlých několika kategoriích), ale ke svému vzniku využily antroponyma z reálného či literárního světa a chrématonyma. Do jisté míry kopírují kategorie předešlé, pouze se liší motivačními podněty – tedy tím, že vychází ze jména či příjmení a dalších skutečností.

a. Přezdívky motivované tělesnými vlastnostmi nositele

- Vzhled, celkový vzhled: Barbie, Eskymák, Božka (podobná Boženě Němcové)
- Úprava vlasů, líčení: Lenor (hezky voní), Vegetol (mastné vlasy)
- Způsob chůze: Ninja, Čochtan
- Způsob oblékání, obvykle podle módní značky nebo nápisu: Adidas, United

b. Přezdívky motivované duševními, charakterovými apod. vlastnostmi nositele

- Temperament, mluvní schopnosti, povahové vlastnosti: Viktorka (křičí), Jánošík
- Vztah k učení: Lenin, Němka (znalost němčiny)
- Záliby, návyky, oblíbené jídlo, zvířata: Penguin, Danone, Copperfield

c. Přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené osobnosti

- Oblíbená postava z kultury, sportu.: John, Vašut, Sabatiniová (jméno Gabriela)
- Oblíbená fiktivní postava z uměleckého díla, nejčastěji z televizního pořadu pro děti: Gumídek, Rampepurda, Kevin
- Reálná postava dívky, s níž má chlapec, kterému je vymyšlena přezdívka, důvěrné styky např.: Tereza, Karolína, Janinka
- Vlastní jméno spojené s nějakou aktuální událostí: Koza Róza (má doma kozu), Quarz (podle značky hodinek)

d. Přezdívky motivované rodným jménem nositele

- Hravým rýmováním (i z hypokoristických tvarů): Dominik – Kominík, Jitule – Vrtule
- Přetvořením rodného jména: Marco Polo (Marek), Monokl (Monika)
- Zkratkové přezdívky spojením jména a příjmení: Dodo (Dominik Dostál)
- Další přezdívky vzniklé asociací nebo sémanticky: Ing. Kubátor (Jakub, je chytrý)

e. Přezdívky motivované příjmením nositele

- Přezdívky vycházející z formální stránky oficiální podoby příjmení (způsob analogický při odvozování hypokoristik): Kratochvíl – Krat'as
- Odvozené z hláskového skladu příjmení, výsledkem je plnovýznamové apelativum: Kalenský – Kalendář, Vytlačil – Tlačenka, Rousová – Rousnice
- Další přezdívky vzniklé asociací či na základě sémantické podobnosti (i antonymní dvojice): Veselý – Švanda, Havel – Prezident, Dlouhý – Prcek
- Z překladů příjmení do cizího jazyka: Černý – Black, Zlatohlávek – Goldhead
- Rýmováním: Krupka – Trubka, Šmejkal – Žvejkal
- Popřípadě vznik přezdívek i přesmyčkami: Pešek – Šepeš

2. CÍL, METODY A PŘEDPOKLADY PRÁCE

2.1 Cíl a předpoklady

Cílem bakalářské práce je poskytnout údaje o stavu antroponym vyskytujících se v současném školním prostředí z hlediska rodných jmen respondentů, ale i jejich hypokoristických pojmenování a přezdívek. Za pomoci dat získaných dotazníkovým výzkumem mezi žáky 2. stupně vybrané základní školy jsou analyzována získaná hypokoristika i přezdívková vlastní jména. Dotazník zjišťuje spokojenost respondentů se svým rodným jménem i přezdívkou, ale i jejich preference při oslovování – je zjišťován příjemný a nepříjemný tvar jména či zda respondent upřednostňuje oslovování přezdívkou nebo svým rodným jménem. V neposlední řadě je cílem zjistit motivaci při tvorbě přezdívek a nejčastějšího původce jejich vzniku.

Předpoklady:

1. Někteří žáci nebudou se svým rodným jménem spokojeni.
2. Každý žák bude oslovován několika různými hypokoristickými obměnami svého rodného jména.
3. Ve školním prostředí se bude vyskytovat velké množství přezdívek.
4. Přezdívky budou vymýšlet nejčastěji vrstevníci respondenta ve škole.

2.2 Metoda sběru dat

Materiál potřebný pro tuto bakalářskou práci byl získán tzv. metodou nepřímého výzkumu za pomoci dotazníků, a to z důvodu efektivity a relativní rychlosti při sběru dat. Samotný sběr informací byl realizován během měsíce ledna roku 2019, kdy byly dotazníky rozdány mezi žáky 2. stupně vybrané jihomoravské základní školy. Přičemž byly zastoupeny všechny čtyři ročníky druhého stupně, tedy šestá, sedmá, osmá a devátá třída ZŠ, ve věkové kategorii od 11 do 15 let. Každý ročník v této škole je navíc rozdělen na A a B, takže průzkumu se účastnilo 8 tříd druhého stupně ZŠ.

Data ze získaných odpovědí zpravidla nebyly rozdělovány podle jednotlivých tříd (kromě přezdívek, kde je uvedena třída), ale byly roztříděny a následně analyzovány podle ženských a mužských rodných jmen, hypokoristik a přezdívek.

Celkově bylo vyplněno 181 dotazníků, ne všechny však obsahovaly validní informace. Z důvodu nečitelnosti či kvůli nepřesným, neúplným či chybějícím odpovědím muselo být 8 dotazníků z šetření vyřazeno. Nakonec bylo tedy podrobena analýze 173 dotazníků, které vyplnilo 100 chlapců a 73 dívek.

2.2 Struktura dotazníku

Dotazník částečně vychází z modelového dotazníku Svatopluka Pastyříka³³, který ho použil ve své studii, kde pojednává o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině. Struktura dotazníku byla upravena a přizpůsobena potřebám této práce.

Vlastní dotazník obsahoval 11 otázek, které se týkaly rodného jména, hypokoristik a přezdívek. Zjišťoval spokojenost respondentů s jejich jménem i rozsah užívání zjemnělé i zhrubělé podoby vlastních jmen, a to v domácím i školním prostředí. Dále měli dotazovaní uvést příjemný a nepříjemný tvar svého jména. Dotazník byl také zaměřen na přezdívky, zda žáci nějakou mají a jestli ji preferují, kdo ji vymyslel a na jakém motivu byla vytvořena. Plné znění dotazníku najdeme v příloze č. 1.

³³ PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*. s. 136

3. ANALÝZA DAT

Tato kapitola se snaží shrnout a jazykově rozebrat získané údaje z dotazníků. Jednotlivé podkapitoly korespondují otázkami v dotazníku i dle pořadí. Zdrojem všech přiložených tabulek a grafů jsou získaná data z dotazníků.

3.1 Spokojenost se jménem

První otázka v dotazníku se týkala spokojenosti respondentů se svým rodným jménem. Na výběr měli ze dvou jednoduchých možností odpovědi: *ano* (jsem spokojen) či *ne* (nejsem spokojen, popř. přál bych si jiné jméno).

Většina dotázaných odpovídala kladně. Odpovědí *ano* bylo celkem 156 ze 173 respondentů. Pouze 14 žáků – 7 dívek a 7 chlapců (což je 8 % z celkového počtu dotázaných) je se svým jménem nespokojeno, tzn. odpověděli *ne*. Ve třech případech nebyla tato otázka zodpovězena vůbec. Mezi zápornými odpověďmi byla zastoupena tato ženská a mužská jména – Darina, tři Elišky (jedna připsala, že by se chtěla jmenovat Isabel), Kamila, Natálie, Sára, dále Adam, František, Jakub, Jan, Jaromír, Matěj a Radovan. Následující tabulka a graf nám získané odpovědi více zpřehlední.

Tabulka 1: Spokojenost se jménem

	Ano	Ne	Bez odpovědi
Ženy	66	7	0
Muži	90	7	3
Celkem	156	14	3

3.2 Rodná jména a jejich hypokoristické podoby

V následujících dvou tabulkách jsou uvedena rodná jména respondentů, počet nositelů daného jména mezi všemi respondenty a také jejich domácí obměny, tedy hypokoristické podoby jednotlivých rodných jmen. Tato hypokoristika byla získána ze tří otázek, které zjišťovaly různé varianty jmen používané při oslovování respondentů. Úkolem bylo zjistit, jak jsou děti oslovovány svými rodiči, sourozenci a kamarády, a to v situacích, kdy je chtějí pochválit (kladné oslovení), ale i tehdy, když se zlobí nebo jsou rozčileni (záporné oslovení).

Důležité je zmínit, že byly zjišťovány hypokoristické podoby jmen, která se váží k jednotlivým respondentům. Nebyly tedy zjišťovány obměny jmen, které žáci používají při oslovování druhých, ale otázky byly zaměřeny na ně samotné (tedy jak oni sami jsou pojmenováni), čímž jsme předešli možnosti, že by se mohly v dotaznících objevit i neskutečné a subjektivní výsledky.

Protože hypokoristika jsou podmnožinou antroponym, přihlížíme ve výčtu získaných hypokoristických podob k rodným jménům. Můžeme si všimnout různé míry vyjádření expresivity.

Tabulka 2: Ženská rodná jména a hypokoristika

Jméno	Počet	Užívaná hypokoristika
Adéla	3	Adélka, Adelína, Adelička, Ades, Áďa, Ada
Adriana	1	Adi, Aďuša, Adra
Alice	1	Alička, Alča, Ali
Aneta	2	Anetka, Anetina, Anet, Any
Anna	1	Ani, Anička, Anča
Barbora	1	Barunka, Baruška, Barčí, Bára, Barča
Darina	2	Dari, Darča, Dája
Denisa	1	Deniska, Deni, Denísek
Dominika	1	Domča, Dominka
Eliška	6	Ela (o/i) ³⁴ , Elinka, Elina, Eliša, Líza, Elza, Elisabeth, Eleandra
Gabriela	3	Gábinka, Gabča, Gábi, Gábina
Helena	1	Heli, Helča, Helenka, Helenica
Iveta	1	Ivetka, Ivet
Jana	1	Jani
Julie	1	Julča, Juliška, Julina, Juli
Kamila	3	Kami, Kamča, Kamilka
Karolína	2	Karolínka, Kája (i/o), Kájina, Kájinka, Karolínina
Kateřina	1	Kači, Kačka, Katka, Kačena
Kristina	1	Kristi, Tína, Kikina, Kika
Kristýna	2	Kikinka, Kiki, Kikča, Kristy, Kikina, Kika, Týnka, Týna
Lenka	1	Leni, Leňula, Leny
Lucie	2	Lucka, Lucinka, Lucina, Luci, Elča
Magdaléna	2	Madla, Magda, Magďa, Magdalénka
Marie	1	Maruška, Maří, Maruna
Monika	2	Moni, Monča, Monička, Monýsek, Inka
Natálie	4	Naty, Tala, Natka, Táňa, Natálka, Natála, Nataša

³⁴ V závorce uvádíme dvojí možnost koncového formantu u vokativu (oslovení Elo i Eli)

Nela	1	Nelinka, Neluška, Nelina, Nelča
Nikola	4	Niki, Nikča, Nikol, Nikoleta, Nikouš, Nikuna
Nina	1	Ninuška, Ninuna, Niny
Petra	1	Peti, Pečka, Peťule, Peťa, Petruna
Romana	1	Romi, Romaniela, Romča
Sára	2	Sári, Sárina, Sárinka, Sárča
Simona	2	Simi, Simča, Síma, Sajmo, Simí
Tereza	8	Terezka, Tery, Terča, Terka, Terinka, Róza, Terina, Terez, Teri, Terulka, Terezie
Veronika	3	Verunka, Veru, Veruna, Verča
Zdeňka	1	Zdeni, Zdena, Zdeňa, Zdenička
Zuzana	2	Zuzka, Zuzi, Zuza, Zuzanisko

Mezi 73 dotázanými dívkami se opakovalo 37 oficiálních ženských jmen a bylo uvedeno 160 různých hypokoristických podob těchto rodných ženských jmen. Hranice mezi hypokoristikem a přezdívkou není jasně vymezena, je prostupná, tudíž by bylo možné zařadit některá výše uvedená hypokoristika již mezi přezdívky.

Tabulka 3: Mužská rodná jména a hypokoristika

Jméno	Počet	Užívaná hypokoristika
Adam	4	Áďa, Ady, Adámek
Aleš	3	Ája, Alin, Alois, Alda, Ali, Alešek
Antonín	2	Toník, Toniček, Tonča, Tony, Tonček, Tonda
Bartoloměj	1	Bárt
Bronislav	1	Broňa (o/i),
Daniel	6	Dany, Dan, Daneček, Danko, Dáda
David	6	Davča, Davídek, Davi, Dejv
Dominik	1	Domča, Dominiček, Dome, Domčík
Dušan	1	Duši, Dušánku
Filip	1	Filda, Filípek
František	2	Fanda, Francek, Franta
Gabriel	1	Gába, Gabča, Gáboš, Gustav, Gábin
Ivo	1	Ivi
Jakub	6	Kuba (i/o), Kubka, Kubíček, Kubin
Jan	9	Honza (i/o), Honzíček, Honzík, Jenda, Honzin, Jene
Jaromír	1	Jája, Jarouš, Jajouš, Jarda
Jaroslav	1	Jarouš, Jarin, Jari, Jarku, Jarda
Jiří	1	Jiřík, Jura, Jiřina
Jonáš	1	Jonča, Jon(e)
Josef	3	Pepík, Pepa (i/o), Josefinsko, Joži, Jožko, Jožine
Karel	1	Kája, Kájín, Karlos

Leoš	1	Leo
Luboš	1	Luba (i/o), Lubošek
Lukáš	2	Luky
Marek	4	Mareček, Marušo, Majda, Marin, Mari
Martin	5	Marťa, Martás, Martínek, Marťan
Matěj	3	Mates, Máťa, Matýsek
Michael	1	Míša, Michal
Michal	1	Míša
Milan	1	Milda
Oliver	1	Lolo, Oli
Ondřej	2	Ondra, Ondrášek, Ondráš
Pavel	2	Pája, Pavlík, Pavlínek
Petr	6	Peťa (i/o). Peťula, Petráš, Petřík, Peťan, Peťánek, Peťulka
Radek	2	Ráďa, Radan, Radeček, Rada
Radovan	1	Ráďa
Richard	2	Ríša
Samuel	2	Samík, Sam (i/e)
Šimon	1	Šimonek, Šimi
Tomáš	3	Tom (i/e), Tomášek
Václav	1	Vašek, Vašík, Venca
Viktor	1	Viktorek, Viky
Vít	1	Víteček, Víťan, Vítek, Víťa
Vojtěch	2	Vojta, Vojtíšek, Vojťula
William	1	Wilda, Williem

Chlapců, kteří se zúčastnili dotazníkového průzkumu bylo více než dívek, rovných 100. Proto bylo zaznamenáno i o něco více, celkově 45 základních, oficiálních mužských jmen. Ale i přesto, že chlapců bylo o necelých třicet jedinců více než dívek, bylo napočítáno pouze 137 hypokoristických obměn rodného jména. Tato skutečnost může souviset s rozdílným vnímáním emocí u mužů a žen nebo také ochotou podrobněji a otevřeněji odpovídat na uvedené otázky. V následující tabulce najdeme shrnutí.

Tabulka 4: Celkový přehled počtu získaných rodných jmen a hypokoristik

	Ženy	Muži	Celkem
Počet respondentů	73	100	173
Počet rodných jmen	37	45	82
Počet hypokoristik	160	137	297

Bylo zajímavé sledovat typické trendy v obměnách rodných jmen napříč různými prostředím. Objevovaly se tvary, které jsou časté a známé, ale také výjimečná a málo známá hypokoristika. Například syna Jakuba rodiče oslovují kromě Kubo, Kubíčku také tvarem Kubko. Dceři Natálii říkají v negativní konotaci Natašo, což je její ruská domácí podoba.

Kromě obecně známých hypokoristik se v dotaznících objevila také emotivně zabarvená apelativa při oslovování (sluníčko, knedlo), pozitivně evaluativní až mazlivé výrazy (broučku, miláčku, zlatíčko) či oslovování z hlediska rodinných vztahů (ségra, sestřičko, švico, brácha, brácho). Ojediněle se mezi odpověďmi objevila i vulgárnější pojmenování. Zmíněné výrazy však nejsou pro toto antroponomastické šetření natolik důležité, abychom se jim věnovali podrobněji.

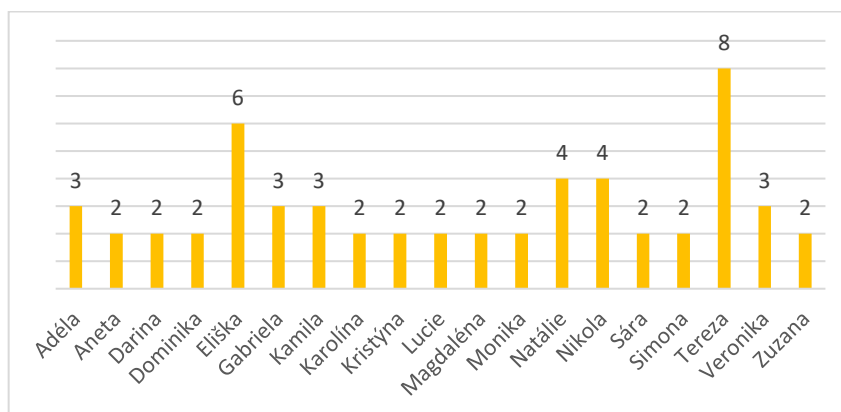
Při komunikaci máme možnost zvolit různé hypokoristické podoby rodných jmen a měli bychom přizpůsobit oslovení dané osoby konkrétní situaci, záměru, expresivitě sdělení a svému aktuálnímu postoji k adresátovi. Z dotazníků je patrné, že meliorativní pojmenování (Kájinka, Ondrášek) je obvyklejší v domácím prostředí především od rodičů, zatímco hypokoristika s pejorativním zabarvením (Zuzanisko, Honzin) jsou hojně využívána zvláště ve školním prostředí, což zmiňuje ve svém příspěvku i Eva Hájková³⁵.

Na základě námi shromážděných rodných jmen si všímáme také počtu zastoupení jednotlivých osob se stejným rodným jménem. Následující dva grafy nám ukazují nejčastější ženská a mužská rodná jména mezi respondenty³⁶

³⁵ HÁJKOVÁ, Eva, Naděžda KVÍTKOVÁ, Blanka MICHALOVÁ, Olga PALKOSKOVÁ a Martina ŠMEJKALOVÁ. *Vlastní jméno jako prostředek sociální symboliky*. s.11

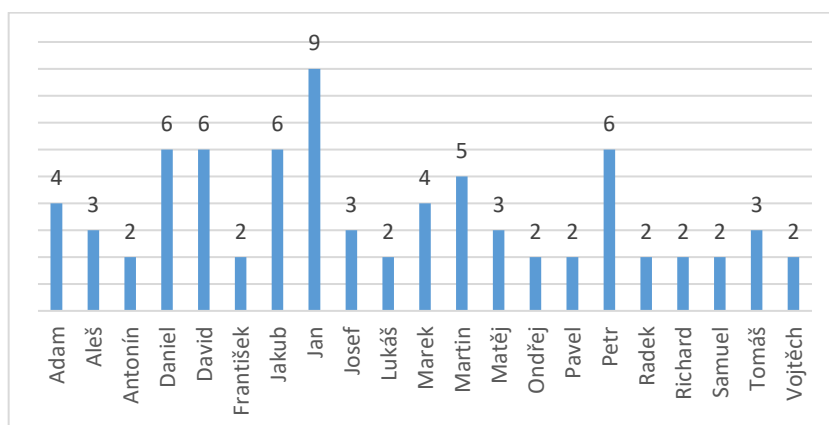
³⁶ *Grafy, důvodu velkého množství respondentů, zobrazují pouze rodná jména, která se v dotaznících vyskytla dvakrát a vícekrát*

Graf č. 1: Zastoupení nejčastějších ženských jmen dle četnosti

U dívek bylo nejčastější rodné jméno Tereza (8 respondentek), za ní následovalo jméno Eliška (6 respondentek) a o pomyslnou třetí příčku v četnosti se dělí respondentky se jménem Natálie a Nikola. Častější byla také jména Adéla, Gabriela, Kamila a Veronika.

Graf č. 2: Zastoupení nejčastějších mužských jmen dle četnosti

V našem výzkumu měli převahu chlapci s rodným jménem Jan (9 respondentů), následovali chlapci se jménem Daniel, David, Jakub a Petr (každé jméno zastoupeno 6 respondenty) a 5 chlapců nosí rodné jméno Martin.

3.3 Příjemný a nepříjemný tvar rodného jména

V dalších dvou otevřených otázkách měli respondenti uvést tvar svého rodného jména, který je jim nejvíce příjemný a ten, který je jim nepříjemný. Většina odpovědí korespondovala s hypokoristiky, která byla uváděna u předešlých otázek. Respondenti zpravidla uváděli jako příjemný tvar jména ten, který používá jejich okolí (zpravidla rodiče), když je chtějí pochválit a jako nepříjemný ten, který je spojen s negativní

konotací při oslovování. Většina dotázaných tedy preferuje hypokoristickou obměnu s kladným citovým zabarvením. Některým respondentům je také nepříjemné, když je někdo osloví oficiální podobou jejich rodného jména (např. *Michael* uvedl jako nejpříjemnější tvar svého rodného jména *Miša* – tak ho oslovují zvláště rodiče - a jako nepříjemné vnímá oslovení *Michaeli*).

3.4 Získané přezdívky

Z dotazníkového šetření na základě otázky, zda má respondent přezdívku nebo ne, bylo zjištěno, že přezdívkovým vlastním jménem je oslovováno 83 % všech respondentů. Z celkového počtu 173 dotázaných má přezdívku celých 144 žáků, z čehož je patrné, že tvorba přezdívek je stále aktuální a hojně využívána, a to zejména právě ve školním prostředí.

V tomto šetření nebyl zpozorován zásadní rozdíl v procentuálním zastoupení přezdívek u chlapců a u dívek, obě tyto skupiny je využívají přibližně stejnou měrou. Odpověď *ano* (mám přezdívku) si vybralo 58 dívek, což představuje 79 % z celkového počtu 73 žákyň. Dalších 14 % dívek uvedlo, že přezdívku nemá. Zbýlých 7 % sice napsalo, že přezdívku mají, ale vzápětí uvedly hypokoristickou podobu vlastního jména, tudíž tato odpověď nemohla být v rámci přezdívek uznána.³⁷

Přesto jsou chlapci oslovováni přezdívkou o něco více – celých 86 % ze 100 respondentů je oslovováno alespoň jedním přezdívkovým vlastním jménem. Přezdívku nemá 13 % chlapců a zbylé 1 % představuje odpověď, která byla (podobně jako u dívek) vyřazena

Tabulka 5: Kolik respondentů má přezdívku

Dívky			Chlapci		
Přezdívka	Počet	Zastoupení	Přezdívka	Počet	Zastoupení
ano	58	79 %	ano	86	86 %
ne	10	14 %	ne	13	13 %

³⁷ Došlo k záměně přezdívkového a hypokoristického vlastního jména (hranice mezi nimi je nejasná)

V mnoha případech dotazovaní uvedli i více než jednu přezdívku. Nebylo výjimkou, že žáci uváděli i tři přezdívková vlastní jména, která v některých situacích nahrazují jejich jména rodná. S jistotou můžeme říci, že počet přezdívek v tomto šetření převýšil počet rodných jmen.

Následně se pokusíme přezdívky získané z dotazníků podrobněji analyzovat na základě motivace jejich vzniku. Všechny přezdívky jsou zařazeny do skupin dle jednotlivých sémantických kategorií na základě dělení přezdívek dle Miloslavy Knappové³⁸. Členění je upraveno podle potřeby. Přezdívky jsou řazeny abecedně.

3.4.1 Získané přezdívky motivované apelativy

Přezdívky označující tělesné vlastnosti nositele

Cibulka (chlapec 9.B) Motivace: Respondent uvádí že přezdívka byla vymyšlena třídním učitelem a je založena na vzhledu žáka.

Jamča (dívka 7.B) Motivace: Přezdívka byla motivována účesem, který dívka nosí. Respondentka mívá drdol z vycpávky, ve které se vytvoří malá jamka.

Negr (chlapec 9.B) Motivace: Chlapec je nazýván touto přezdívkou podle tmavší barvy pleti.

Prcek (dívka 8.B) Motivace: Tato deapelativní přezdívka vznikla přirovnáním, dívka je malého vzrůstu. Přezdívkou prcek založenou na stejném motivu uvedly ještě další tři respondentky.

Svatoslav (chlapec 8.A) Motivace: Přezdívka vznikla na základě celkového chlapcova milého a upraveného zevnějšku.

Špeky (chlapec 8.B) Motivace: Chlapec uvádí jako motiv své přezdívky svůj vzhled, má silnější postavu.

Zakrslík (dívka 8.B) Motivace: Motivačním podnětem pro vznik této přezdívky byl malý vzrůst respondentky.

³⁸ Vychází z: KNAPPOVÁ, Miloslava. Přezdívky v proměnách staletí (taktéž v teoretické části této práce – kapitola 5.2)

Přezdívky označující duševní, charakterové vlastnosti

Gymnastka (dívka 6.B) Motivace: Přezdívka byla vytvořena na základě oblíbené sportovní aktivity. Zároveň v této souvislosti dívka uvedla přezdívku *guma a opice*.

Hokejka (chlapec 6.B) Motivace: Chlapec se věnuje hokeji a tuto přezdívku vymyslel jeho trenér a následně ji začalo používat i jeho okolí.

Ježek (chlapec 6.B) Motivace: Chlapec získal tuto přezdívku podle svého domácího mazlíčka.

Pašík (chlapec 9.B) Motivace: Přezdívku získal respondent podle jména svého psa.

Pazdrát (chlapec 8.A) Motivace: Přezdívkové vlastní jméno motivováno chlapcovým chováním (pazdrát – nevychovanec, nezdořák, neslušný člověk).

Podvodník (chlapec 7.B) Motivace: Respondent uvedl, že jeho přezdívka je motivována tím, jak se chová, tedy jeho charakterem. Také uvedl přezdívku *Unterwasserman* (německý překlad slova podvodník).

Samec (chlapec 7.B) Motivace: Toto přezdívkové vlastní jméno je založeno na osobnosti a vlastnostech chlapce se jménem Samuel. Tato přezdívka by tedy mohla také spadat do kategorie přezdívek motivovaných rodným jménem nositele.

Šprtka (dívka 7.A) Motivace: Přezdívka byla motivována respondentčíným vztahem k učení a vznikla ve školním prostředí od spolužáků. Respondentka uvádí, že je pravdivá a líbí se jí.

Žrout jídla (dívka 6.A) Motivace: Tato přezdívka označuje vztah respondentky k jídlu.

Symbolické přezdívky motivované aktuálními událostmi

Hatla Matla (dívka 8.B) Motivace: Dívka byla takto označena ve výtvarné výchově svým učitelem na základě obrázku, který namalovala.

Hraboš (dívka 9.B) Motivace: Tato symbolická přezdívka byla vytvořena na motivu konkrétní situace ve školní třídě. Respondentku takto nazvala učitelka, když se v chemii „hrabala“ v pouzdře.

Rajče (dívka 6.A) Motivace: Dívka uvedla, že patří do party, kde má každý přezdívku podle jídla.

3.4.2 Současné přezdívky motivované jinými onymickými systémy

Přezdívky motivované tělesnými vlastnostmi nositele

Leprikon (chlapec 7.B) Motivace: Chlapec dostal tuto přezdívku motivovanou jeho vzrůstem a celkovým vzhledem (Leprikon je bájný irský skřítek).

Přezdívky motivované duševními, charakterovými vlastnostmi nositele

Actimel (chlapec 7.B) Motivace: Chlapec je takto přezdíván podle oblíbeného nápoje.

Nutela (dívka 6.A) Motivace: Dívka s rodným jménem Nela je nazývána touto přezdívkou podle svého oblíbeného jídla.

Přezdívky motivované obdivem či vztahem nositele k oblíbené postavě, osobnosti

Barbucha (dívka 7.A) Motivace: Respondentka uvedla, že tato přezdívka vznikla na základě postavy z pohádky (Kubula a Kuba Kubikula).

Bárt Simpson (chlapec 6.B) Motivace: nositel této přezdívky se jmenuje Bartoloměj a je hypokoristicky oslovován „Bárte“. Mohla by tedy spadat i do kategorie přezdívek podle rodného jména, spíše ale vznikla na základě asociace s hlavní postavou ze seriálu Simpsonovi.

Elza (dívka 9.A) Motivace: Dívka jménem Eliška získala přezdívku podle hlavní postavy Elsy z animovaného filmu Ledové království.

Felindra (dívka 7.A) Motivace: Přezdívka vychází z populární televizní show Pevnost Boyard (madam Felindra je v této světoznámé soutěži krotitelkou šelem, respondentka uvedla: „Felindro, otoč tygří hlavou...“)

Kuzma (chlapec 9.B) Motivace: Přezdívka vznikla podle jména amerického basketbalisty a byla iniciována trenérem na basketbalu, kde je nejčastěji používána.

Mája (chlapec 9.B) Motivace: Přezdívka byla vymyšlena podle animované pohádkové postavy, ale také na základě rodného jména Marek. Může být zařazena do obou kategorií.

Nikita (dívka 8.A) Motivace: V tomto případě může být motivace dvojitá, a to na základě rodného jména respondentky (Nikola) či dle filmové postavy. Motivace není z dotazníku jasně zřejmá.

Ondy (chlapec 7.A) Motivace: Přezdívka vznikla primárně podle youtubera, který se jmenuje Ondy a dalším motivem bylo respondentovo rodné jméno Ondřej.

Picasso (chlapec 7.A) Motivace: Přezdívka je motivována oblíbenou písničkou.

Přezdívky motivované rodným jménem nositele

Dejv (chlapec 6.B) Motivace: nositel získal tuto přezdívku anglickým překladem svého rodného jména David, jehož anglická varianta Dave se vyslovuje [dejf]. Tato přezdívka se vyskytla v dotaznících několikrát.

Francek (chlapec 8.B) Motivace: Přezdívka vychází z rodného jména František.

Charlie (chlapec 9.A) Motivace: Charlie je v překladu do angličtiny Karel, což je chlapcovo rodné jméno. Svoji úlohu sehrál anglický jazyk.

Iff (chlapec 9.A) Motivace: Chlapec Ivo získal tuto přezdívku zkrácením svého rodného jména (uvedl: „první verze přezdívky byla *Iv*, ale *Iff* je hezčí“). Svou roli pravděpodobně sehrál cizí jazyk.

Ivi Kivi (dívka 7.B) Motivace: K základní hypokoristické podobě jména bylo přiřazeno slovo ze sféry apelativní, které se s ním rýmuje, ale jinak nemá k pojmenované osobě žádný vztah. Dívka se jmenuje Iveta a současně uvedla přezdívku *Vašinka Mašinka*, která zase souvisí s jejím příjmením.

Jarek Párek (chlapec 8.A) Motivace: Přezdívka vznikla na základě rýmu s rodným jménem (resp. hypokoristikem rodného jména Jaroslav – Jarek)

Karel (dívka 6.A) Motivace: Přezdívka vznikla z rodného jména Karolína na základě podobného hláskového skladu.

Kitkatka (dívka 9.B) Motivace: Dívka se jmenuje Kateřina a její příjmení začíná na písmeno K. Přezdívka vznikla z výchozího jména deformací hláskového skladu. Výsledná přezdívka je ze sféry apelativ - Kitkat je čokoládová tyčinka.

Kordulka (dívka 6.B) Motivace: Přezdívka vznikla hravým rýmováním s rodným jménem (respektive s hypokoristickou podobou rodného jména: Andulka – *Kordulka*). Dívka se jmenuje Anna.

Kubin (chlapec 7.B) Motivace: Přezdívka vznikla podle rodného jména nositele (Jakub). Také je osloven přezdívkou *Kubis*.

Lelenka (dívka 8.A) Motivace: K hypokoristické podobě rodného jména Helenka (oficiální jméno Helena) byl přiřazen rým, který se stal přezdívkou.

Lucky (chlapec 8.B) Motivace: Chlapec se jménem Lukáš získal tuto přezdívku jednak díky hláskové podobnosti s jeho rodným jménem (jmenuje se Lukáš a říkají mu Luky), ale svou roli také sehrál anglický jazyk. Lucky, vyslovujeme [laky], v překladu znamená šťastný. Eventuálně je tedy možná i motivace označující charakterové vlastnosti nositele.

Mil (chlapec 9.A) Motivace: Přezdívka vznikla zkrácením rodného jména Milan.

Monýsek (dívka 9.B) Motivace: Používání přezdívky je dáno respondentčíným rodným jménem Monika. Současně uvádí přezdívky *Mo* a *Momo*, které vznikly abreviací (z počátečních hlásek rodného jména).

Nikouš (dívka 9.A) Motivace: Dívka se jmenuje Nikola a na základě tohoto rodného jména přezdívka vznikla.

Pepajzník (chlapec 6.B) Motivace: Motivem vzniku je rodné jméno respondenta – Josef.

Škvarek Párek (chlapec 6.A) Motivace: Přezdívkové apelativum nemá k nositeli přezdívky nějaký bližší vztah, pouze se rýmuje s jeho rodným jménem Marek.

Týnka (dívka 9.A) Motivace: Přezdívka se používá podle jména Kristýna.

Vikys (chlapec 6.A) Motivace: Přezdívka byla vytvořena z rodného jména Viktor.

Přezdívky motivované příjmením nositele

Blažena (dívka 7.B) Motivace: Přezdívka obsahuje zkrácený základ příjmení. Dívka se jmenuje Blažková.

Brumík (dívka 8.B) Motivace: Přezdívka je odvozena z příjmení Brunclíková. Současně respondentka uvádí přezdívku *Brumbál*, *Prcek* a *Zakrslík*, které spadají do jiných kategorií.

Bub (chlapec 9.A) Motivace: Přezdívka vznikla zkrácením chlapcova příjmení Bubla.

Bulka (chlapec 9.A) Motivace: Na základě formální stránky příjmení Bulín byla odvozena apelativní přezdívka.

Fáfa (chlapec 9.A) Motivace: Tato přezdívka vznikla z příjmení Fafílek.

Fíča (dívka 9.A) Motivace: Přezdívka byla vytvořena na podkladě příjmení Ficová.

Hanzl (dívka 8.A) Motivace: Respondentka je oslovoována touto přezdívkou na základě svého příjmení Hanzlíčková a vznikla jeho zkrácením.

Hobzič (chlapec 6.B) Motivace: Přezdívka byla vytvořena podle příjmení Hobza.

Hrdinka (dívka 6.A) Motivace: Přezdívkou je plnovýznamové apelativum, které vzniklo na základě příjmení Hrdinová.

Kasi (chlapec 6.A) Motivace: Přezdívka vznikla na základě respondentova příjmení Kasal.

Kohy (chlapec 6.B) Motivace: Přezdívka vznikla zkrácením a zjednodušením chlapcova příjmení Kohoutek.

Koňa (chlapec 9.A) Motivace: Přezdívka vznikla zkrácením z příjmení Koňářik.

Kori (dívka 8.A) Motivace: Přezdívka vychází z formální stránky oficiální podoby příjmení. Dívka má příjmení Koritáková.

Kratás (chlapec 9.B) Motivace: Tato přezdívka vychází z formální stránky oficiálního příjmení – Kratochvíl.

Krupička (dívka 8.A) Motivace: Přezdívkové vlastní jméno je odvozeno z příjmení Krupičková, vychází z hláskové struktury příjmení a výsledkem je plnovýznamové apelativum. Respondentka uvedla také přezdívku *Krupi*.

Letošík (chlapec 6.A) Motivace: Přezdívkové vlastní jméno vzniklo z příjmení Letocha.

Lištička (dívka 8.B) Motivace: Přezdívka je odvozena z oficiálního příjmení (dívka se jmenuje Mališková), výsledkem je plnovýznamové apelativum.

Mistr Čemos (chlapec 6.A) Motivace: Přezdívka byla motivována hláskovým skladem respondentova rodného jména a příjmení (Čeman).

Mlejny (chlapec 8.B) Motivace: přezdívka vznikla na základě příjmení Mlejnek.

Mrki (chlapec 7.A) Motivace: Přezdívka se používá díky příjmení Mrkos.

Neumík (chlapec 8.B) Motivace: Přezdívka vznikla z příjmení Neumajer.

Soudek (chlapec 6.A) Motivace: Přezdívka přebrala první slabiku z příjmení (Soukup) a výsledná přezdívka je homonymní s výrazem ze sféry apelativní.

Srna (chlapec 9.B) Motivace: Přezdívka byla motivována příjmením Jelínek. Respondent také uvedl přezdívky *Jelen* a *Jelda*, které vznikly stejným principem.

Strakapoud (dívka 7.A) Motivace: Tato přezdívka vychází ze stejného sémantického okruhu jako apelativum homonymní s příjmením (jedná se o živočišný druh ptáků). Dívka se jmenuje Strnadová.

Svatoš (dívka 8.A) Motivace: Dívka s příjmením Svatošová je přezdívána maskulinní podobou - přechýlením tohoto příjmení na mužské.

Šikmej (chlapec 7.A) Motivace: Přezdívka vychází ze stejného sémantického okruhu jako apelativum homonymní s příjmením. Chlapec se jmenuje Kolmý, přezdívka je vnímána negativně.

Špacír (chlapec 7.B) Tato přezdívka je vytvořena německým překladem příjmení Procházka (slovo procházka je německy spacieren gehen).

Špagát (chlapec 9.B) Motivace: Přezdívka s příjmením (Provazník) vycházejí ze stejného sémantického okruhu, jde o asociační vztahy ve významu.

Trmík (chlapec 8.B) Motivace: Přezdívka byla vytvořena podle příjmení Trmal. Respondent současně uvedl přezdívku *Trmča*, která vznikla na stejném základě.

Žvanec (chlapec 8.A) Motivace: Přezdívka vznikla na základě příjmení Brindza.

Přezdívky neobjasněného původu

Bady (chlapec 6.B) Motivace: Tato přezdívka je vžitá, respondentovi se líbí, ale její motivace není zřejmá.

Bibo (chlapec 6.B) Motivace: Původ přezdívky není jasný, nositel neví, na jaké motivu vznikla.

Devastor (chlapec 7.B) Motivace: Motiv vzniku přezdívky není jasný, přesto respondent toto oslovení preferuje před svým rodným jménem.

Sokol (chlapec 8.A) Motivace: Chlapec uvádí, že neví, na jakém motivu přezdívka vznikla. Se jménem ani hláskovým skladem příjmení nijak nesouvisí.

V dotaznících se vyskytly také přezdívky, které by se daly zařadit do nové kategorie, kterou však Miloslava Knappová³⁹ nezmiňuje a jsou dány moderním vývojem lidské společnosti. Jsou to přezdívky motivované světem internetu a používáné v počítačových hrách nebo na sociálních sítích. Dala by se pro ně tedy vymezit samostatná kategorie přezdívek, které byly vytvořeny mládeží právě za tímto účelem, a v některých případech se začaly používat i ve školním či domácím prostředí.

Přezdívky motivované virtuálním světem

Avokado (chlapec 8.A) Motivace: Přezdívka vznikla při chatování s kamarády přes aplikaci Messenger.

Dozxl (chlapec 7.B) Motivace: Tento chlapec uvedl, že se jedná pouze o herní přezdívku.

Huscar (chlapec 8.B) Motivace: Tato přezdívka je používána na základě jména, které si chlapec zvolil v počítačové hře.

Lalka (chlapec 7.A) Motivace: Chlapec uvádí, že přezdívka vznikla z počítačových her a vymysleli mu ji kamarádi.

3.5 Spokojenost s přezdívkou

Dotazník zkoumal také spokojenost respondentů s jejich přezdívkou. Z předchozí otázky dotazníku bylo zjištěno, že přezdívkou má 144 respondentů. Z výzkumu jsme

³⁹ KNAPPOVÁ, Miloslava. Přezdívky v proměnách staletí

zjistili, že z toho 76 % dívek a chlapců (110 žáků) uvedlo, že se jim přezdívka líbí. Naopak necelých 15 % respondentů se svojí přezdívkou spokojeno není a tato přezdívka jim vadí. Zbýlých 9 % se ke své přezdívkce (přezdívkám) staví neutrálně – nevadí jim, nebo ji preferují pouze v určitých situacích a pouze od někoho, nebo neuvedli žádnou odpověď. V následujících tabulkách jsou tato data blíže popsána.

Tabulka 6: Spokojenost s přezdívkou u dívek

Dívky		
Respondentce se přezdívka	Počet	Zastoupení
líbí	42	72 %
nelíbí	11	19 %
nevadí jí	0	0 %
jak kdy (ano i ne)	4	7 %
neuvedeno	1	2 %

Celkově bylo 58 dívek, které mají přezdívku a většina se ke své přezdívkce vyjádřila kladně. Pouze 11 respondentkám se přezdívka nelíbila, a to většinou z důvodu její negativní konotace.

Tabulka 7: Spokojenost s přezdívkou u chlapců

Chlapci		
Respondentovi se přezdívka	Počet	Zastoupení
líbí	68	79 %
nelíbí	10	12 %
nevadí mu	3	3 %
jak kdy (ano i ne)	1	1 %
neuvedeno	4	5 %

U chlapců byla získaná data velmi podobná jako u dívek. Většině respondentů se přezdívka líbí. Důvodem nespokojenosti u 10 žáků může být to, že přezdívka je pro ně dehonestující.

3.6 Preference v oslovování

Další otázka předložená respondentům v dotazníku zjišťovala, zda respondent preferuje oslovování přezdívkou nebo raději svým standardním rodným jménem.

Dalo se předpokládat, že respondenti, kterým se jejich přezdívka nelíbí, u této otázky uvedou, že jsou raději oslovováni svým rodným jménem. Skutečně tomu tak bylo, ale je zajímavé, že i respondenti, kterým se přezdívka líbí a jsou s ní spokojeni, často spíše dávají přednost svému rodnému jménu. Záležitost přezdívek je ale i tak velmi živá a oslovování přezdívkou je časté jak u dívek, tak i u chlapců. Dvě tabulky níže přehledně zachycují číselné údaje z dotazníkového šetření a zároveň ukazují nepatrné rozdíly mezi chlapci a dívkami v preferenci oslovování.

Tabulka 8: Preference v oslovování u dívek

Dívky		
Oslovování	Počet	Zastoupení
Jménem	36	62 %
Přezdívkou	12	21 %
Obojím	10	17 %

Tabulka 9: Preference v oslovování u chlapců

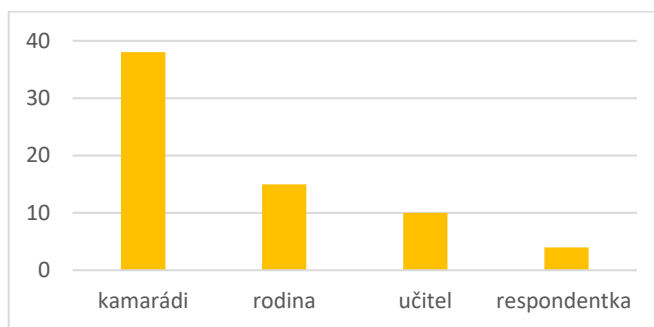
Chlapci		
Oslovení	Počet	Zastoupení
Jménem	36	42 %
Přezdívkou	29	34 %
Obojím	18	21 %
Bez odpovědi	3	3 %

Dívky i chlapci na otázku „*Preferuješ oslovování přezdívkou nebo jménem?*“ odpovídali dosti svérázně. Většina dává přednost oslovování svým rodným jménem, někdo odpověděl, že preferuje obě možnosti, protože to závisí na konkrétní situaci. Někteří dokonce uvedli, že záleží i na tom, kdo je přezdívkou oslovuje.

3.7 Kdo přezdívku vymyslel

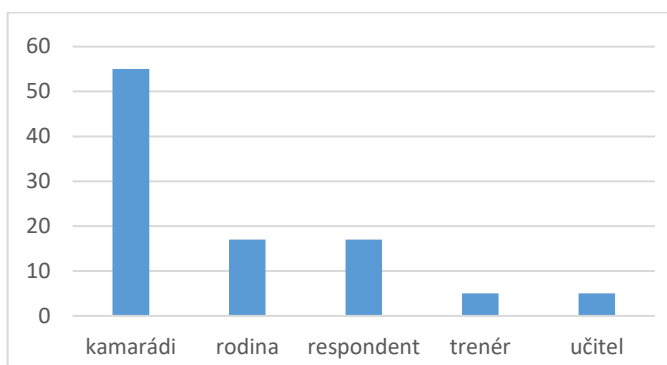
Analyzovat původce přezdívek nebylo nejsnazší, a to z toho důvodu, že v mnoha případech se u jednoho respondenta vyskytlo přezdívek hned několik a respondent uvedl pouze jednoho aktéra. Často přezdívka vznikla přispěním respondenta samotného s pomocí jeho kamarádů. Do grafů byli proto zaznamenáni všichni ti, kteří se na vzniku přezdívky podíleli, tudíž jejich počet nekoresponduje s počtem přezdívek ani počtem respondentů.

Tabulka 10: Kdo přezdívku vymyslel (dívky)

Z dotazníkového průzkumu mezi žáky vyplynulo, že přezdívky nejčastěji vymýšlí kamarádi⁴⁰ a na druhém místě pak rodina⁴¹ respondenta. Dále to byl u dívek učitel a nejméně si dívky vymýšlí přezdívky samy.

Tabulka 11: Kdo přezdívku vymyslel (chlapci)

U chlapců vycházela iniciativa při vzniku přezdívky kromě kamarádů, rodiny a učitelů také od trenérů při různých sportovních aktivitách. Velké množství přezdívek vzniklo díky iniciativě respondentů samotným.

⁴⁰ V této skupině jsou zahrnuti také spolužáci

⁴¹ Respondenti uváděli rodiče, prarodiče, sourozence i ostatní příbuzné

4. ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo poskytnout údaje o stavu antroponym, která se vyskytují v současném školním prostředí. Práce se snažila na základě teoretických poznatků z oblasti onomastiky postihnout aktuální tendence v užívání rodných jmen, hypokoristik a přezdívek mezi školáky.

Výzkum pro účely této práce byl založen na sběru dat za pomoci dotazníkového šetření, které bylo uskutečněno mezi žáky 2. stupně (celkem 8 tříd) na vybrané základní škole v Jihomoravském kraji. Díky vstřícnosti a ochotě pedagogů, a především díky samotným žákům, kteří zodpovědně vyplnili předložený dotazník, byl získán značně rozsáhlý materiál k analýze vlastních jmen. Celkově bylo k rozboru použito 173 dotazníků, které vyplnilo 100 chlapců a 73 dívek ve věku 11-15 let.

Dotazník byl sestaven z 11 otázek, díky kterým bylo zjištěno, kolik žáků je se svým rodným jménem spokojeno, jaké hypokoristické tvary rodných jmen jsou při oslovování v rodině i mezi kamarády používány, nebo jaký tvar rodného jména je respondentovi příjemný. Další otázky směřovaly k přezdívkám, zda žáci nějakou přezdívkou mají a jak jsou s ní spokojeni. Výzkum odhalil i preference v oslovování nestandardizovanými tvary rodného jména či přezdívkami a taktéž byly stanoveny motivy vzniku jednotlivých přezdívek a uvedeny osoby, které se na jejich tvorbě podílely.

V praktické části výzkumu byly získané informace analyzovány a seřazeny dle pořadí jednotlivých otázek v dotazníku. Na začátku práce byly stanoveny čtyři předpoklady, na které jsme získali analýzou dat odpovědi:

1. Někteří žáci nebudou se svým rodným jménem spokojeni

Tato hypotéza je platná, 8 % respondentů uvedlo, že se jim jejich jméno nelíbí. Jedna dívka dokonce připsala, jakým jménem by chtěla být pojmenována. Nespokojenost chlapců a dívek je vyvážená, rodné jméno se nelíbí 7 chlapcům a 7 dívkám. Většina dotázaných však odpověděla kladně, jsou se svým jménem spokojeni.

2. Každý žák bude oslovován několika různými hypokoristickými obměnami svého rodného jména

Většina respondentů uvedla několik různých nestandardizovaných hypokoristických variant svého rodného jména. Výjimkou byli jedinci, kteří disponují

takovým rodným jménem, které není příliš variabilní z hlediska tvoření různých expresivních obměn oficiálního jména (např. Bartoloměj). Díky hypokoristickým variantám je oslovení velmi pestré a rozmanité. Očekávaný předpoklad se potvrdil. Celkově bylo zaznamenáno 297 domácích obměn rodných jmen (nejvíce jich bylo zaznamenáno u jména Tereza).

3. Ve školním prostředí se bude vyskytovat velké množství přezdivek

Dotazníkový průzkum s sebou přinesl enormní množství přezdivek. Bylo zjištěno, že celých 83 % žáků má alespoň jednu přezdívku a většina z nich uvedla dvě i více. Výzkum potvrdil, že mezi žáky ve škole je oslovení přezdívkami obvyklé.

4. Přezdívky budou vymýšlet nejčastěji vrstevníci respondenta ve škole

Je obecně známo, že přezdívky vznikají nejčastěji v různých vrstevnických skupinách (sportovní oddíly, skautské organizace, skupiny kamarádů atd.). Výzkum potvrdil, že nejčastěji přezdívky vymýšlí kamarádi a spolužáci a vzápětí na to rodina, tedy rodiče, sourozenci a další příbuzní. Ve škole mezi vrstevníky je však přezdívek nejvíce.

Kromě těchto čtyř hypotéz z dotazníkového šetření také vyplynulo, že nejpříjemnější tvar jména k oslovení je kladně zabarvená domácí obměna tohoto jména, kterou nejčastěji používají k oslovení rodiče žáků v situaci, když je chtějí pochválit. U této otázky bylo také zajímavé, že někteří žáci považují oslovení svým oficiálním jménem za hanlivé.

Co se týče spokojenosti s přezdívkami, respondenti uváděli svoji nespokojenost s přezdívkou častěji než u otázky, která zjišťovala spokojenost s rodným jménem. Nespokojenost s přezdívkou uvedlo 15 % žáků.

Přestože jsou přezdívky u žáků velmi hojně využívány, pokud si mají vybrat, je pro ně oslovení rodným jménem či jeho obměnou příznivější než vymyšlenou přezdívkou.

Z dotazníkového šetření vyplynulo několik jasných závěrů, které mohou přispět k rozšíření dat v oblasti antroponym, která jsou doposud jen málo zpracovanou sférou jazyka, přestože je tato oblast lingvistiky jednou z nejatraktivnějších.

5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Bibliografie:

ČECHOVÁ, Marie, et al. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV nakladatelství, 2000, 243 s.

DOKULIL, Miloš. Domácké podoby rodných a příbuzenských jmen na -i (-y). *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1976, **59**(1), s. 13-20.

FILIPEC, Josef, František DANEŠ, Jaroslav MACHAČ a Vladimír MEJSTŘÍK. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 3. Praha: Academia, 2003.

HÁJKOVÁ, Eva, Naděžda KVÍTKOVÁ, Blanka MICHALOVÁ, Olga PALKOSKOVÁ a Martina ŠMEJKALOVÁ. *Vlastní jméno jako prostředek sociální symboliky*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7290-185-0.

HARVALÍK, Milan. *Synchronní a diachronní aspekty české onymie*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1253-2.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-480-5.

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. Praha: Lidové noviny, 2008.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*. Liberec: VLADIMIR TAX AZ KORT, 2002

KNAPPOVÁ, Miloslava. Přezdívky v proměnách staletí. *Acta onomastica*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 1999, **XL**, s. 82-89. ISSN 1211-4413.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Příjmení v současné češtině*. Liberec: AZ KORT, 1992

KNAPPOVÁ, Miloslava. Významové aspekty vlastních jmen. *Slovo a slovesnost*. 1980, **41**(1), s. 57-60.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Jak se bude vaše dítě jmenovat*. 5. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-50-200-1888-5.

KNAPPOVÁ, Miloslava. *Rodné jméno v jazyce a společnosti*. Praha: Academia, 1989. ISBN 80-200-0167-0.

KOMÁREK, Karel. Maria/Marie. *Naše řeč*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, 2004, **87**(3), str. 167.

KOPEČNÝ, František. *Průvodce našimi jmény*. Praha: Academia, 1974. ISBN 509-21-826.

PASTYŘÍK, Svatopluk. *Studie o současných hypokoristických podobách rodných jmen v češtině*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003.

PLESKALOVÁ, Jana. *O úloze tzv. hypokoristik v nejstarším období češtiny*. 1996, **79**(4), s. 204-206.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2027-X.

UTĚŠENÝ, Slavomír. K dnešním žakovským přezdívám. *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV*, 21, 1980

UTĚŠENÝ, Slavomír. K příznačným rysům přezdívkových příjmení ve školním prostředí. *Naše řeč*. 1981, **64**(4), s. 177-181.

SCHEINOSTOVÁ, Alena. Přezdívání mezi mládeží. *Čeština doma a ve světě*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 1999, **VII.**(2.), s. 113-115. ISSN 1210-9339.

PASTYŘÍK, Svatopluk. Hypokoristické podoby vlastních jmen a jejich současné zkoumání. *Čeština doma a ve světě*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2007, **XV.**(3-4), s. 101-104.

Internetové zdroje:

KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ. *Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/>

Internetová jazyková příručka [online]. © 2008–2015 Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Zákon č. 301/2000 Sb.: Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů [online]. [cit. 2019-04-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-301>

Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky [online]. Dostupné z: <http://www.ujc.cas.cz/>

6. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Předkládaný dotazník

Příloha č. 2 – Ukázka vyplněného dotazníku od chlapce

Příloha č. 3 – Ukázka vyplněného dotazníku od dívky

Příloha č. 1

Dotazník pro výzkum vlastních jmen, hypokoristik a přezdívek

Milí žáci,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění krátkého dotazníku, který poslouží jako podklad k mé bakalářské práci na téma K problematice antroponym, jejímž cílem je poskytnout údaje o stavu vlastních jmen vyskytujících se v současném školním prostředí.

Dovoluji si Vás požádat o co nejpřesnější a nejupřímnější odpovědi. Pokud na některou otázku nelze z jakéhokoliv důvodu odpovědět (např. když jsem jedináček, nemohu odpovědět na otázku č. 3 atd.), vynechejte ji. Dotazník prosím vyplňujte čitelně hůlkovým písmem. Účast ve výzkumu je dobrovolná a Vaše odpovědi budou použity výhradně pro účely této práce.

Předem děkuji za spolupráci.

Studentka Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Jméno:

Třída:

Jsi se svým jménem spokojen? (ano/ne)	
<u>Jak tě oslovují rodiče</u>	
... když tě chtějí pochválit:	
... když se na tebe zlobí, jsou rozčileni:	
<u>Jak tě oslovují sourozenci</u>	
... když tě bratr/sestra chtějí pochválit:	
... když se na tebe bratr/sestra zlobí, jsou rozčileni:	
<u>Jak tě oslovují kamarádi</u>	
... když tě za něco chválí:	
... když se na tebe zlobí, jsou rozčileni:	
Který tvar tvého jména je ti nejvíce příjemný?	
Který tvar tvého jména je ti nepříjemný?	
Máš přezdívku? (ano/ne) Pokud ano, jakou?	
Líbí se ti tvoje přezdívka? (ano/ne)	
Preferuješ oslovování přezdívkou nebo jménem?	
Na jakém motivu je tvoje přezdívka založena? (např. podle jména, příjmení, vzhledu, filmové postavy...)	
Kdo tuto přezdívku vymyslel (ty osobně, rodiče, kamarádi)	

Příloha č. 2

Jméno: Andrzej Kodyš Třída: 7.A

1. Jsi se svým jménem spokojen? (ano/ne)	<u>Ano</u>
2. <u>Jak tě oslovují rodiče</u>	<u>Andro</u>
... když tě chtějí pochválit:	<u>Andri</u>
... když se na tebe zlobí, jsou rozčileni:	<u>Andriji</u>
3. <u>Jak tě oslovují sourozenci</u>	<u>Andro</u>
... když tě bratr/sestra chtějí pochválit:	<u>Andry</u>
... když se na tebe bratr/sestra zlobí, jsou rozčileni:	<u>Andro</u>
4. <u>Jak tě oslovují kamarádi</u>	<u>Andry, Andra</u>
... když tě za něco chválí:	<u>Andri! Andry</u>
... když se na tebe zlobí, jsou rozčileni:	<u>Andriji</u>
5. Který tvar tvého jména je ti nejvíce příjemný?	<u>Andra</u>
6. Který tvar tvého jména je ti nepříjemný?	<u>Andriji</u>
7. Máš přezdívku? (ano/ne) Pokud ano, jakou?	<u>Andry</u>
8. Líbí se ti tvoje přezdívka? (ano/ne)	<u>ne</u>
9. Preferuješ oslovování přezdívkou nebo jménem?	<u>jménem</u>
10. Na jakém motivu je tvoje přezdívka založena? (např. podle jména, příjmení, vzhledu, filmové postavy,...)	<u>Podle souhláskového složení se jmenuje Andry 2P</u>
11. Kdo tuto přezdívku vymyslel (ty osobně, rodiče, kamarádi)	<u>Kamarádi</u>

Příloha č. 3

Jméno: *Adriana Malásková* Třída: *8.B*

1. Jsi se svým jménem spokojen? (ano/ne)	<i>ano</i>
2. Jak tě oslovují rodiče	
... když tě chtějí pochválit:	<i>adi</i>
... když se na tebe zlobí, jsou rozčileni:	<i>Adriško, Adriano</i>
3. Jak tě oslovují sourozenci	
... když tě bratr/sestra chtějí pochválit:	<i>adi</i>
... když se na tebe bratr/sestra zlobí, jsou rozčileni:	<i>Adriano</i>
4. Jak tě oslovují kamarádi	
... když tě za něco chválí:	<i>Adri</i>
... když se na tebe zlobí, jsou rozčileni:	<i>Adri</i>
5. Který tvar tvého jména je ti nejvíce příjemný?	<i>Adi</i>
6. Který tvar tvého jména je ti nepříjemný?	<i>Adri</i>
7. Máš přezdívku? (ano/ne) Pokud ano, jakou?	<i>Preku, lišička, šmucinka</i>
8. Líbí se ti tvoje přezdívka? (ano/ne)	<i>ano</i>
9. Preferuješ oslovování přezdívkou nebo jménem?	<i>přezdívkou</i>
10. Na jakém motivu je tvoje přezdívka založena? (např. podle jména, příjmení, vzhledu, filmové postavy,...)	<i>Preku = protože jsem malá lišička = příjemná šmucinka = podle učitelky</i>
11. Kdo tuto přezdívku vymyslel (ty osobně, rodiče, kamarádi)	<i>Preku = kamarád lišička = učitel šmucinka = učitelka</i>